

הרב גדלי' אבערלאנדער

מח"ס פדיון-הבן כהלכתו
'בנתיבות התפילה' על דיני טעויות בתפילה
'מנהג אבותינו בידינו' על מנהגי המועדים

בענין עשיית אשה עירוב תבשילין לאחר שהדליקה נרות יו"ט

מתפלל ערבית שתים דכיון דציבור קיבלו שבת ועשו אותו קודש אין זה יכול לעשותו חול ולהתפלל תפילת חול. ונ"ל נמי דמי ששכח ולא עירב עירובי תבשילין בעיו"ט לשבת ונזכר שם כשאמר שליח ציבור ברכו ועירב קודם שהתפללו ציבור תפילת יום טוב שעירובו עירוב כי קבלת יו"ט לא הוי עד תפילת יו"ט...".

ובחידושי רע"א, לאחר שמביא דברי ראב"ן, כותב, שהראב"ן לשיטתו שגם בשבת אין קבלת שבת בברכו, אבל לדידן דקיי"ל דברכו הוי קבלת שבת, גם ביו"ט הוי קבלת יו"ט, וז"ל: "מבואר דבתחלה כ' בשבת להתפללו קהל אתה קדשת הוי קבלת שבת ואין היחיד מתפלל של חול. ועלה קאמר דלענין זה גם כן נגזר יחיד אחר צבור דאחר שהתפללו תפלת יו"ט אינו יכול לערב. מבואר דס"ל דברכו לא הוי קבלה גם לשבת דאין חילוק בזה בין יו"ט לשבת. אבל לפי מה דקיי"ל (סי' רסא ס"ד) דברכו הוי קבלת שבת, וכן נמי לענין שאין היחיד יכול להתפלל חול כמ"ש במג"א (סי' רסג סקכ"ח) הכי נמי לענין עירוב תבשילין וכמ"ש המג"א סק"א בפשיטות, והוא נכון דלא כדמשמע מהט"ז שיש חילוק בזה בין שבת ליו"ט".¹

וכך פסק גם בשו"ע הרב (סי' תקכז ס"ט), ומוסיף, דגם אם הבעל בעצמו קיבל עליו יו"ט

שאלה: אשה שהדליקה נרות יו"ט ולאחר שבעלה כבר הלך לבית הכנסת נזכרה שבעלה שכח לעשות עירוב תבשילין, מה עליה לעשות.

עירוב תבשילין בבין השמשות

תשובה: כתב המחבר בשו"ע (סי' תקכז ס"א ברמ"א): "ומותר להניח עירוב זה אפי' ספק חשיכה". וכתב המגן אברהם (סק"א) "ואם קיבל עליו שבת כגון שאמר ברכו אסור עססי' רס"א", ושם כותב המחבר (ס"ד): "אחר עניית ברכו, אע"פ שעדיין יום הוא, אין מערבין ואין תומנין משום שהוא קבלה לשבת עליה. ולדידן הוי אמירת מזמור שיר ליום השבת כעניית ברכו לדידהו".

קבלת שבת בברכו

אולם הט"ז (בסי' תקכז סק"ג) מביא דברי הראב"ן, ומשמע שמסכים לזה: "כתב הראב"ן אפי' לא עירב עד אחר ברכו יכול לערב כל זמן שהציבור לא התפללו תפלת יו"ט כי קבלת יו"ט לא הוה עד אחר תפלת יו"ט".

וז"ל ראב"ן (ברכות סי' קסח): "מדקתני [שם] טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים שומע אני אליעזר מהכא יחיד שבא לבית הכנסת ומצא ציבור שקיבלו שבת כבר שהתפללו אתה קדשת ואמרו ויכולו שהיחיד

1. ולפי זה צ"ע גם בדברי הגאון רבי שלמה קלוגר בספרו ובחרת בחיים סי' פג, בנוגע לאשה שהפרישה חלה לאחר הדלקת נרות יו"ט, שם כותב בתו"ד: "ומכ"ש אם לא הי' בין השמשות רק אחר הדלקת נרות דלכמה פוסקים אין בזה קבלת שבת כלל... ובפרט ביו"ט נראה דלכו"ע אין בהדלקת הנות קבלת יו"ט, דביו"ט מבוא בט"ז בשם המרדכי (ט"ס וצ"ל הראב"ן) דאף ברכו לא הוי קבלה רק התפלה ממש, עיי"ש בט"ז סי' תקכ"ז, ומכ"ש הדלקת נרות דלא הוי קבלה ביו"ט...".

מזמור שיר ליום השבת הוי כברכו לדידהו: הגה, והמנהג שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת בהדלקה אם לא שתתנה תחלה ואפילו תנאי בלב סגי (מרדכי) אבל שאר בני הבית מותרין במלאכה.

וכתב התהלה לדוד (סי' רסא אות י'): "ויש להסתפק, הדלקת נרות לאשה דהוי קבלת שבת לדידן (כמבואר בסי' רסג ס"י) אי דמי לעניית ברכו ולתפילת מעריב, דאפשר דוקא עניית ברכו ותפלת מעריב דחל עליו שבת בעל כרחך כמבואר שם סי'א וסט"ו, אבל הדלקת נרות כיון דיכולה להתנות שאינה מקבלת שבת בהדלקה זו אי"כ לא הוי אלא כמקבל עליו תוספת שבת מעצמו. והא דאין הנשים מדלקת קודם החפיפה כמ"ש המ"א שם סקט"ו בשם מהרי"ל ז"ל אף דרחיצה בחמין אינה אלא משום שבות, אפשר דהיינו משום סריקת השיער דהוי איסור דאורייתא עסי' ש"ג במ"א ס"ק כ"ב. אלא שהרב ז"ל בסי' רס"ג סי"א כתב הטעם משום רחיצה בחמין, משמע דלאחר הדלקת נרות אסורה בשבותין".

והנה גם בביאור הלכה (סי' תקכז ד"ה ספק חשיכה) מסתפק בדין זה לענינינו: "עיינ מ"ב (סק"ד) לענין אם קיבל עליו יו"ט. ועיין בסמ"ן רס"ג דהדלקת נר בשבת חשיב קבלה לנשים. וצ"ע מה הדין בזה, ולכאורה אם הנשים הדליקו נר יו"ט שוב א"א לעשות עירוב בשבילן אף שהוא עדיין יום שכבר קיבלו עליהם יו"ט ומשמע לכאורה שם דבהדלקת הנרות יש לו דין קבלה של ציבור מאחר שכן המנהג עי"ש ד"א דלא מהני תנאי, אלא דישי לדון דאולי דוקא בשבת שמדליקין הכל בשעה אחת ונהגו לקבל בזה שבת אבל ביו"ט שאין הכל מדליקין בשעה אחת אפשר דלא נהגו לקבל בזה ויש לו דין איש המדליק שאינו מקבל שבת בהדלקתו, ואף אם נאמר דאשה דרכה לקבל אף ביו"ט בהדלקתה² מ"מ ביו"ט

ע"י שהתפלל תפילת ערבית של יו"ט, אסור לו לערב עוד: "אע"פ שאין מערבין עירוב תבשילין ביו"ט עצמו אלא צריך להניחו מערב יו"ט מכל מקום מותר לערב בבין השמשות של ליל יו"ט אע"פ שהוא ספק לילה לפי שספק דברי סופרים להקל ואנו תולין לומר עדיין יום הוא. במה דברים אמורים כשעדיין לא התפלל תפלת ערבית של יו"ט וגם עדיין לא קבלו רוב הצבור עליהם קדושת יו"ט דהיינו שעדיין לא אמרו ברכו של תפלת ערבית של יו"ט שאמירת ברכו הוא קבלת שבת ויו"ט כמ"ש בסי' רס"א, אבל אם כבר אמרו רוב הצבור ברכו הרי הוא נגזר אחר רוב הצבור וחל גם עליו קדושת יו"ט ואסור לערב עירובי תבשילין כמו ביו"ט עצמו. ואין צריך לומר שאם הוא בעצמו קיבל עליו יו"ט כגון שהתפלל תפילת ערבית של יו"ט אע"פ שהצבור לא אמרו עדיין ברכו שאסור לו לערב".

והנה הדגול מרבכה (לסי' רסא ס"ד) מחלק בין אם קיבל עליו רק תוספת שבת דאז לא קיבל עליו רק איסור עשה, ויש להקל בעשיית שבות דרבנן – לבין עניית ברכו, שמן הסתם מקבל עליו קדושת השבת ממש, ואז אסור גם בעשיית שבות דרבנן. וכך מבואר להדיא גם בשו"ע הרב (סי' רסא קו"א אות ג ד"ה ולפי).

קבלת שבת בהדלקת הנרות

והנה בסי' רסג (ס"י) כתב המחבר "לבה"ג כיון שהדליק נר של שבת חל עליו שבת ונאסר במלאכה ועל פי זה ונהגות קצת נשים שאחר שברכו והדליקו הנרות משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה ואין מכבות אותה וי"א שאם תתנה קודם שהדליקה שאינה מקבלת שבת עד שיאמר החזן ברכו מועיל וי"א שאינו מועיל לה ויש חולקים על בעל ה"ג ואומרים שאין קבלת שבת תלוי בהדלקת הנר אלא בתפלת ערבית שכיון שאמר החזן ברכו הכל פורשין ממלאכתם ולדידן כיון שהתחילו

2. אשר כך היא פשטות הכוונה של כל אשה שמדלקת נרות יו"ט מבעוד יום, שמקבלת יו"ט בזה. ובפרט לפי המנהג שמברכת ברכת שהחיינו בעת הדלקת הנרות שאז נחשב קבלת יו"ט להדיא ראה עירובין מ, ב: "כיון דאמר זמן קבליה עליה ואסר ליה".

ותבשילם לאחרים במתנה והם אופין ומבשלים ונותנין להם.

ובאופן שחל יו"ט ביום חמישי ושישי, והדליקה האשה נרות יו"ט ולאחר שבעלה הלך לבית הכנסת נזכרה שבעלה שכח לעשות עירוב, יש תקנה לעשות עירוב תבשילין מיד לאחר הדלקת הנרות בתנאי, דהיינו שאומרת: אם יום ראשון הוא יו"ט אז יום שני הוא חול ואין צריך לערב כלל ואם יום ראשון הוא חול ויום שני הוא קודש אז בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי כו', ויכולה גם לברך, כמבואר בשו"ע הרב (סי' תקצו סעיף כא), ותקנה זו טובה לכל הדיעות.

אולם אם בכל זאת עשתה עירוב תבשילין לאחר שהדליקה נרות בודאי יכולה לסמוך על זה בדיעבד וכדאי הם הפוסקים המקילין לסמוך עליהם בדיעבד.

אפשר דאין בזה רק דין קבלת יחיד כיון שאין מדליקין בשעה אחת ומותר עדיין הדברים שמותר לעשות בספק חשיכה אכן לכתחלה בודאי יש לזהר לעשות העירוב קודם שתדליק הנרות".

לפי כל הנ"ל יוצא, דהתהלה לדוד מספקא ליה אם האשה שהדליקה נרות יו"ט עדיין מותרת לעשות עירוב תבשילין, וגם המשנ"ב לא ברירא ליה בזה, ולפי דעת השו"ע הרב שכותב שאם היחיד התפלל מעריב אינו יכול לערב עוד, משום דקבלת יחיד הוי קבלה לעיצומו של יו"ט, א"כ ה"ה אם האשה הדליקה כבר נרות יו"ט ובעלה הלך כבר לבית הכנסת אסורה לעשות עירוב תבשילין עוד, ויש לה לסמוך על גדול העיר שהקנה עבור כל אנשי העיר, אם אין היא בגדר פושע דהיינו ששכחה פעמיים זה אחר זה (ראה שו"ע סי' תקצו ס"ז), ואם הוי בגדר פושע יתנו קמחם

מעה בברכות שבע ברכות

משבע ברכות מברך אותה כשזוכרה, ואין להן סדר". וכ"ה בתשובות הרמב"ם (מהדורת בלאו, ירושלים תשמ"ט סי' רפח). וכ"כ בס' תניא רבתי (סי' צא, במהדורת ירושלים תשל"ח, עמ' 197) וז"ל: "ואם בירך שבע ברכות שלא כסדר או שחסר אחת מהן אין בכך כלום, דברכות אין מעכבין זו את זו".

פסקו של הרמב"ם הובא גם בדברי הפוסקים: כנסת הגדולה (סי' סב הגהות הטור אות ג); שלחן ערוך לבעל מרכבת המשנה (אעה"ז סי' סב סק"ג); בירך את אברהם (לרבי אברהם פריסקו, סי' עא אות ב, עמ' קה); חינוח וחסדא (לרבי שלמה ארדיט, ח"א דף קי ע"ד); חכמת אדם בכלל קכט ס"ח¹.

ובאמת כבר מבואר כן להדיא במסכת כלה רבתי (פרק א הלכה א): "אייבעיא להו ברך להו

שאלה: אם טעו בברכות שבע ברכות ואמרו ברכת יוצר האדם קודם ברכת שהכל ברא לכבודו, מה הדין: האם סדר הברכות מעכבות זו את זו ולכן יש לחזור ולומר הברכות כסדרן, או אין מעכבות ויוצאים בדיעבד.

תשובה: יוצאים בדיעבד ואין צריך לחזור ולברך על הסדר, מכיון שסדר הברכות אינו לעיכובא, דכמו שאם הקדים ברכת אהבת עולם ליוצר אור יצא בדיעבד מכיון שאין סדר הברכות מעכב (ראה בספרי 'בנתיבות התפלה', פ"ב ס"י) ה"ה כאן.

וכ"כ להדיא הבאר היטב (אה"ע סי' סב סק"א) בשם אגרות הרמב"ם (סי' כג) שברכות חתנים אין להם סדר, והוא לו בשו"ת פאר הדור (סי' ח אות א): "ברכות של נישואין כל א' מהן על ענין בפני עצמו, ומי שחיסר אחת

1. גם בעצי ארזים, אה"ע"ז סי' סב סק"א (דף רלב ע"ב) כותב דסדר הברכות אינו מעכב, אולם הוא מוסיף: "מיהו נ"ל אם שכח וברך אשר יצר קודם יוצר האדם דשוב אינו מברך אותה, דבין למ"ד כנגד ב' יצירות ובין למ"ד בתר מחשבה ברכה שני" שניתקנה כנגד יציר' זכר ונקיב' והיא מעין היווג פוטרת הראשונה".

נפלה בספרי הרמב"ם שלפנינו בהל' ברכות". ובאמת יש סמך לזה מדברי הכסף משנה בהל' ברכות שכותב "כך הם סדורות בגמ' שם (ז' א')", וע"כ שהיתה לפניו הגירסא כמו בגמ' שמקודם מברכים שהכל ברא לכבודו ואח"כ מברכים יוצר האדם. ואכן בכתבי-היד התימנים א' (הובא ברמב"ם לעם הל' ברכות שם אות א) הגירסא שם כמו בהל' אישות, שברכת הכל ברא לכבודו קודמת ליוצר האדם.

ויתכן לומר עוד, שכל הלכה זו שבהל' ברכות בטעות יסודה, ונכתבה ע"י מישחו בגליון הרמב"ם ונשתרבה לתוך דברי הרמב"ם, וכפי שרואים שבכתבי-היד התימנים ב' (הובא ברמב"ם לעם הל' ברכות שם אות יב) ליתא לכל הלכה זו. גם בילקוט שינויי נוסחאות שברמב"ם הוצ' שבתי פרנקל להל' אישות כתבו: "נוסח ברכת חתנים מובא בדפוסים גם בהל' ברכות פ"ב הי"א בכמה שנויים משמעותיים, אך בכל כתיב"י כולל כתיב"י שבחתימת יד רבינו ובדפ' קדמון (ד' שאלתיאל) ליתא כלל לנוסח הברכות שם, גם בס' המוגה בהל' ברכות שם כתב בגליון 'ברכות אלו אין כאן מקומן אלא בפ"י מהל' אישות".

היוצא לנו מזה, שאין שום ראיה מהסדר שכתב הרמב"ם בהל' ברכות.

אבל בכל אופן לדינא הרמב"ם בעצמו בתשובותיו ובאגרותיו מביא את דברי מס' כלה רבתי לפסק הלכה, שאין סדר לברכות ואם שינה או שחיסר אחת משבע ברכות מברך אותה כשזוכרה, ולכן אם טעה ובירך הברכות שלא כסדר יצא.

לכולהו שלא כסדר מאי, או חסר אחת מהן מאי, תא שמע ברכות אין מעכבות זו את זו". והובא מקור זה להלכה גם בספר העיטור (שער ברכת חתנים ח"ד, עמ' 130, ובהערות שער החדש אות ט).

והנה בנוגע לשאלה דידן, שהקדימו ברכת יוצר האדם לברכת שהכל ברא לכבודו, יש לומר בהשקפה ראשונה שיש עוד סיבה שלא לחזור. שהרי הרמב"ם (פרק ב מהל' ברכות הל' יא) כותב סדר השבע ברכות שמקודם מברכים ברכת יוצר האדם ואח"כ מברכים ברכת שהכל ברא לכבודו. וראה בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת סי' רסב) שמביא כמה טעמים לזה ששינה הרמב"ם מסדר הגמ', ומוסיף: "ולפענ"ד נראה דלכך הקדים הרמב"ם ברכת יוצר האדם כדי שיהיה ברכת יוצר האדם קודם ושהכל ברא לכבודו קאי על האדם שהכל דהיינו כל בריאת היצורים בע"ח ברא לכבודו של אדם, כי תכלית הבריאה ברא הקב"ה לכבודו של אדם". עכ"פ מכיון שהרמב"ם כותב להקדים ברכת יוצר האדם לברכת שהכל ברא לכבודו, א"כ אפי' אם נניח שנמצא איזה פוסק שכותב שיש סדר בברכות ומעכבות זו את זו, הרי לפי הרמב"ם כאן זה הוא הסדר ובודאי יצא.

אולם לאחר העיון נראה שזה אינו, שהרי הרמב"ם בהל' אישות (פרק י הל' ג) כותב ג"כ השבע ברכות ומביא הסדר כפי שהוא בגמ' כתובות (ז, א) שמקודם מברכים שהכל ברא לכבודו ואח"כ מברכים יוצר האדם².

וראיתי בפרשת המלך על הרמב"ם הל' אישות שפ, שכותב: "ומסתבר מאוד שטעות

אולם מה שכתב בעצי ארזים שם "ראפי" ברכות י"ח נראה שאינו מעכבות זא"ז, מדאמרי' בברכות של ר"ה ושל יובל שהן מלכיות זכרונות ושופרות דמעכבין זא"ז וקאמ' טעם ע"ז בג', מכלל דשאר ברכות לא", לכאורה צ"ע שהרי להדיא נפסק בשו"ע (סי' קט"ג) שבתפילת י"ח מעכבות, וז"ל: "אם דילג או טעה בברכה אחת מהאמצעיות אינו צריך לחזור אלא לראש הברכה שטעה או שדילג ומשם ואילך יחזור על הסדר", ובט"ז סק"ג מוסיף: "והא דאמרינן אמצעית אין להם סדר, היינו שאין צריך לחזור לאתה חונן", אבל יש להם סדר לענין שצריך לאומרו על הסדר (לבושי שרד, וראה גם פמ"ג מש"ז שם), וצע"ג.

2. ובס' ישא ברכה על רבינו ירוחם, חלק ראשון, דף קיד אות ג רוצה לדייק מסתירה זו שבכוונה שינה הרמב"ם בהל' ברכות מסדר הגמ' בכדי להורות דאין הסדר מעכב.